

Rapport for produksjon av milebrent tretjære på Dovre 2023

Sted: Bygningshistorisk park på Dovre

Tidspunkt: 22.02.2023 – 25.05.2023

Notat av: Steinar Moldal, Bygningshistorisk park og Einar Engen, Fortidsminneforeningen.

Fra milebrenningen. Foto: Rudolf Sisu Sarromaa.

Beskrivelse av tjæremila

Milen ble bygget i 1991 etter råd og veiledning fra Gudmund Øyberg, tjærebrenner fra Skjåk som har brent tretjære tidligere. Selve mila ligger i et skrånende terreng sentralt i bygningsparken. Her ble det tilrettelagt et område hvor det er god tilgang rundt selve mila og hvor det er tilstrekkelig høyde på nedsiden der hvor tjæretroa går ut fra senter av mila. Vangen i nedkant er tørrmurt i forband av lokal stein.

Bunnen av mila, som skråner cirka 15 grader, mot senter er bygget opp av godt stampet leire med et lag med leirmørtel med kalk i det øverste laget. Milebunnen var nå ferdig til bruk, uten å legge never. De senere åra er det brukt papp oppå milebunnen for å sikre at ikke tjæren «blir borte». Det er også murt en passasje fra yttersida og inn til senter for å få tilgang til tappehullet i mila. Det er her brukt ei stor steinhelle som har naturlig fall ned mot senter. Et hull ble laget i hella og det ble satt inn en rørstubb for at tjæren skulle renne ned i troa. Fra senter av mila går en uthulet furustokk, tjæretro, til utsiden av mila hvor tjæren renner rett i 25 liters plastkanner.

Siden 1991 har mila vært i jevnlig, og enkelte år har det brent tyri her to ganger per år.

Mila sett fra nedsiden. Den ligger i skrående terreng og fronten er murt med naturstein. Til høyre et nærbilde av undersida av mila og troa hvor tjæra renner i. Foto: Einar Engen, Fortidsminneforeningen.

Forberedelser

Et skogsområde ved Jevnaker ble avvirket på grunn av at E16 skulle utvides. Stubbene ble grovrenset og kjørt gjennom en flishugger for oppflising. Ei siktemaskin ble brukt hvor det ble tatt vare på to fraksjoner som skulle brukes i mila. Dette sortert slik at røtter og stubber med malmved ble lagt til side for tørking. Sortering ble gjort av elever på Hjerleid.

Bildet til venstre viser hvor stubbene ble hentet. Bildet til høyre viser flishugger. Foto: Steinar Moldal.

Det var meningen av det skulle brennes ei mile av dette i 2022, men dette ble utsatt på grunn av for rått og ugunstig vær. Spik og flis fikk derfor god tørk. Etter 2021 har materialene ligget under tak. Rett etter påske i 2023 ble materialene spredd utover et gulv for vurdering av kvalitet og tørrhet.

Materialene ble transportert til bygningsparken rett før brenning skulle finne sted.

Etter sortering av flis. Spik ble lagt i storekk og lagret på tørt sted. Foto: Steinar Moldal.

Før stabling av spik og flis ble det lagt lekter ned mot senter av mila. Disse er 2 ½ - 3 tommer brede og 5/4 tomme tykke. Lengden ble tilpasset milas dimensjon. Over tappehullet ble det bygd opp ei «rist» av lekter i samme dimensjon for å hindre at tappehullet tettet seg. Navlekjepp ble satt opp i tappehullet og stabling ble gjort flere steder med kjuke i midten og to ringer utenpå disse. Den første ringen var cirka 50 cm bred og den andre ringen cirka 30 cm bred. All spik ble stabled med fall inn mot senter og godt komprimert. Spikene hadde varierende dimensjon. På toppen ble det lagt stubb og krok slik at mila ble kuppelformet. Lyngtorv ble brukt som tettemateriale oppå mila. Selve stablingen av mila tok en dag. Mila ble cirka 9 kubikkmeter stor.

Underveis i arbeidet med stabling av spik. Foto: Rudolf Sisu Sarromaa.

Lyngtorv ble lagt over spiken og det ble tettet i nedkant. Foto: Rudolf Sisu Sarromaa.

Brenning

Mila ble tent cirka 20 cm fra milebunn, og etter cirka 1 time kom det tjærelåg og deretter mørk tretjære. Denne var klebrig, og i god kvalitet. I løpet av onsdagen ble det tatt ut cirka 50 liter tjære. Totalt fram til cirka midt på dagen torsdag, ble det produsert 100 liter tretjære. Da sluttet det å renne tjære.

Prosessen ble fulgt av elever fra Hjerleid videregående skole. Dette var elever innen faget byggfag og overflateteknikk. Disse gikk på vakt i de dagene mila brant med oppsyn fra Steinar Moldal.

Stille vær etter tenning, men det ble sterkere vind etter hvert. Foto: Rudolf Sisu Sarromaa.

Under brenningen var det oppholdsvær med vind, og til tider sterke vindkast. Det var fint på mandag då stabling ble påbegynt, varmt i lufta og sol. Natt til tirsdag og først på dagen regnet det. Tirsdag morgen ble det hentet lyngtorv og mose til tetting. På morgenen onsdag, ved 9-tida, ble mila tent, da kom det også vind og vindkast med noen vindstille perioder.

Natt til torsdag og utover dagen var det sterk vind i kast «Nordavind fra alle kanter». Til tross for dette gikk brenningen bra uten skjevbrening eller andre problemer. Mila sluttet å gi fra seg tjære utpå dagen på torsdag med et resultat på cirka 100 liter.

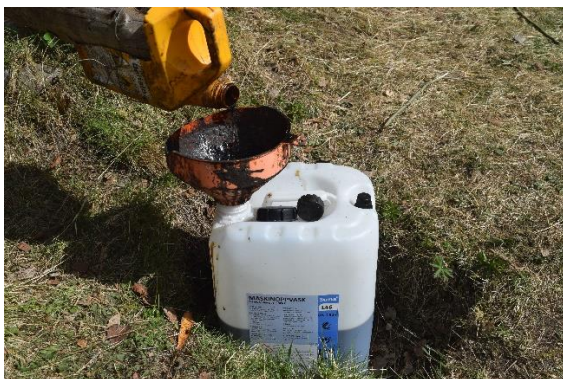

Vinden tiltok i løpet av brenningen. Foto: Einar Engen, Fortidsminneforeningen.

Oppsummering og konklusjon

Uttak av relativt ferske stubber og maskinell oppflising av stubbene er et forsøk for å vurdere tidsbruk for denne delen av arbeidsoperasjonene. Videre ble det vurdert tidsbruk ved stabling av mila, og hvor mye tyri man får ut.

Konklusjonen er at å flise opp ferske stubber med flishugger ikke er det beste ettersom det blir for mye småflis. Det viste seg at det var vanskelig å sortere flisa, altså den fine og den litt grovere. I tillegg til dette var det vanskelig å skille yteved fra kjerneved. Samlet sett var ikke dette gunstig ettersom det ikke var enkelt for de uerfarne å vurdere om det yteved eller kjerneved i flisene. Dette var en prøve/test som ga erfaringer for videre brenninger. Neste test blir kanskje å kverne opp gamle fururøtter der yteveden har rotet bort.

Tjæra ble tappet på plastdunker. Foto: Einar Engen, Fortidsminneforeningen.